

KATARSIO POETAS

Pre-tekstas. Kalendorinė amžiaus pabaigos riba sutirštino katastrofistines nuojautas, paliudijo nuovargį, išsekimą, neurasteniją, nemoralumą, hedonistinį persisotinimą visomis kultūros formomis. Gutausko romanai *Laiškai iš Viešvilės* ir *Šešėliai* (abu 2001), *Plunksnos* ir *Kazbek* (abu 2004), *Sapnų teologija* (2006) publikuoti knygomis, *Mirties sodas*, *Raudonoji jūra*, *Kaizerio kulka*, *Datos*, *Ponios Lidijos dienoraštis* – periodikoje (o sumanytų esama dar kelių) – suinteresuotai užginčijo tokią nuopuolio epochos pasaulėjautą. Ją ginčija pats nelygstamas Gutausko kūrybingumas, kurį Valentinas Sventickas yra įvardijęs ekspresyviu žodžiu „siautėjimas“: nauji tekstai, parašyti ir ražomi (lyrikos knygos *Betliejus*, *Popierinė dėžutė*, *In fine*, spaudai rengiami romanai *Palėpė. Musės*), nauji paveikslai, nutapyti ir tapomi. Galingai išsišakojusio romano *Vilko dantų karoliai* struktūroje buvo regimi atskirų pasakojimų branduoliai. Iš daugelio didžiojo teksto motyvų ir fragmentų ėmė rutuliotis nauji kūriniai, prustiškas „atminties“ pasakojimas skaidėsi į miniromanus.

Apie kai kuriuos šiandien rašančius autorius gali pasakyti, kad juos skaitai iš profesinės pareigos, privalomai kritinei refleksijai. Gutausko užrašyti žodžiai svarbūs pačiu savo egzistenciniu turiniu – *tau*, konkrečiam žmogui. Šis rašytojas dar reprezentuoja tekstą kaip rišlią visumą, generuojančią suvokiamas ir reikalingas prasmes. Romanai vientisi, struktūriškai darnūs, gimę tarsi „pirmu iškvėpimu“. Solidarizuojusi su Regimanto Tamošaičio mintimi apie vieną iš galimų dabartinio meno vertinimo matų: „Be implicitinės filosofinės-etinės žmogaus problematikos nėra ir literatūros – toks galėtų būti ir šiuolaikinės meninės literatūros vertinimo kriterijus, padedantis susigaudyti triukšmingame naujų knygų pasaulyje, kuriame dažnai (post)modernumo ir novatoriškumo tendencijos (individualybės kova už būvį literatūroje) nustelbia ‚tyliąsias‘ gyvenimo vertybes“¹. Filosofinės etinės problematikos dabartinė literatūra yra kone išsižadėjusi, kaip nebemadingos, o kaip tik ji ir yra visos Gutausko poetinės ir prozinės kūrybos centras. Romane *Laiškai iš Viešvilės* herojus, per jį ir pats rašytojas paprastučiais žodžiais prisipažįsta, kad jį „kamuoja žemės ir dangaus paslaptys, ir sielų lemtis“².

Gutausko poetinė proza yra su stiprių šiurkščios žemiškos faktūros pojūčiu, bet poetiškumas vis dėlto dominuoja. Ne įprasti fabulos karkasai, ne siužetų kolizijos ar personažų grumtynės, o etiniai, metafiziniai aspektai iškyla į pirmą planą. Tyliąsias gyvenimo vertybes primindamas, jas nuodugnai reflektuodamas, Gutauskas nebijo pasirodyti atviras, naivus, senamadiškas. Savo žodžių geluonimis kliudydamas amžinumo dimensiją, primena, kokie esame laikini. Stiprus poetinis išgyvenimas tampa nebe teksto struktūros detale, bet apima jo visumą. Tai poeto prioritetas prozinio teksto pasaulyje. Iš čia kyla kitas pabrėžtinai svarbus Gutausko kūrybos momentas – kalbos, stiliaus lygmens puoselėjimas, „gražaus rašymo“ siekis, kylantis iš tradicinės kūrėjo įkvėpimo ir pašaukimo sampratos. Filosofas hermeneutas Hansas-Georgas Gadameris (Hansas-Georgas Gadameris) apie tokią nuostatą yra išsitaręs: „Dabar paklauskime savęs, kas iš tiesų yra rašytojas. Sakyčiau, kad jis yra kalbos prašytojas. Jis nori būti kalbos išklaulytas. Jis nori būti kalbos apdovanotas, kad jam pavyktų taip naujai prakalbinti kalbą, kad tai, kas tiesiog parašyta ar kas perskaityta, savaime būtų ne visuotinio plūstančio informacijos srauto dalis, bet kad mes klausytume kalbos. Poetinės kalbos ir to, ką vadiname literatūra tikrąja prasme, skiriamasis bruožas yra tai, kad čia žmogus klauso kalbos“³. Kai estetiniai vertinimo kriterijai yra apnykę

¹ Regimantas Tamošaitis, „Korinio interpretacijos praktika“, *Metai*, 1999, Nr. 3, p. 79.

² Leonardas Gutauskas, *Laiškai iš Viešvilės*, Vilnius: Vaga 2001 p. 78.

³ Hans-Georg Gadamer, *Istorija. Menas. Kalba*, sudarė ir vertė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 225.

ar tiesiog ignoruojami, Gutausko proza pačiu savo egzistavimu primena, kad literatūra vis dėlto žodžio menas, kaip ir teigė jos klasikinis apibrėžimas.

Kultūros atmintis. Šiuolaikiška ir polisemantiška yra Gutausko intensyviai eksploatuojama kultūros atmintis. Jo teksto ląstelėje neretai sinchroniškai iškyla mito, folkloro, kelių kultūrinių ir religinių tradicijų įvaidžiai: pagoniškosios, krikščioniškos europietiškosios, egiptietiškosios, indėniškosios. Per atskirybę – vieną kūrinio detalę – pakylama į universalesnį lygmenį. Romane *Laiškai iš Viešvilės* aprašomas konkretus gražuolis upėtakis: „užkibo didžiausia tos vasaros žuvis – kilograminis, labai auksinis su ryškiai raudonais taškais upėtakis. Paguldę numarintą žuvį ant žolės, ilgai grožėjomės jos forma, tobulais uodegos linkiais“ (p. 125). Čia pat bičiulio mįslingi žodžiai: „Aš mirusių žuvų sargas“, o kai prisitrauki Gutausko tapybos, poezijos ir prozos kontekstą, jauti, kad toji konkreti empirinė žuvis – ir Paskutinės vakarienės, ir pirmųjų krikščionių, ir Zodiako ženklinimas. Ir taip su daugybe jo kūrybos mikroelementų – metaforų, simbolių. Daugialypės interpretacijos prašosi šešėlis, upė, skruzdėlė, voras, musė, malūnas, eglė ir t. t.

Herojaus tipas. Gutausko prozoje dažnai kalbama apie labai jautrios sielos ir trapios psichikos žmogų. Toks jautruolis išsiskiria pirmu asmeniu, yra atspėjamas autoriaus *alter ego*, emociškai besiskverbiantis į suvokėjo širdį. Kadangi rašytojas vertina ne diskursyvų mąstymą, o jausenų ir praregėjimų patirtis, „trenkruolio“ lūpomis byloja autentiškesnė tiesa (personažų hierarchiją vainikuoja vaikai, seniai, pamišėliai, vargetos). Prieštaringa, chaotiška tikrovė priešintųsi objektyviam epiniam žvilgsniui. „Truputėlį pamišę esame visi. Tik vieni – dėl garbės, kiti – dėl pinigų ar lobių, treči – dėl moterų ar dėl vyrų. O mano knygų žmogeliai – dėl baisaus ilgesio, dėl vienatvės, dėl sielą gaubiančio šalčio. Todėl visi jie ieško išėities tarsi durų, už kurių švyti Jo širdis it altorius“¹, – motyvuoja rašytojas prieraišumą tokiam herojaus tipui, kurio intuityvus santykis su savo gyvastimi ir pasauliu priartina Kristaus pirmavaizdį, neužgožtą kultūrinių interpretacijų luobo.

Pasakojimo išėities taškas – privataus gyvenimo formos, specialiai subjektyvizuotas požiūris į pasaulį. Sujektyvumu menininkas papildo, išbaigia, nugali empirikos ribotumą.

Visas *Laiškų iš Viešvilės* patosas nukreiptas prieš racionalų mąstymą ir žinojimą – tai pabrėžtinai užprogramuota epigrafu: „Vis dėlto, jei mes protu laikome tik žmogiškąjį diskursyvaus mąstymo instrumentą, tuomet dalyvavimas pažinime dievišku būdu reikš, žmogiškai kalbant, „išėjimą iš proto““ (Ananda K. Coomaraswamy (Ananda K. Kumarasvami), p. 5). Epigrafas papildomai interpretuoja autorinį tekstą ir kryptingai formuoja skaitytojo požiūrį. Akivaizdu, kad jis nukreiptas prieš pozityvizmą ir logocentrinę proto kultūrą, atvedusią pasaulį į aklavietę, todėl, Gutausko manymu, tai kitokia ir paprastesnė knyga, „arčiau prigimties, toliau nuo kitų rašytojų knygų“².

Tiesa nepažini racionaliai, su tiesa tiesiog sutampama: per akimirkos nušvitimą, intuityvų gelminį patyrimą. Nejmanoma suskaičiuoti žvaigždžių ar žvirgždo akmenėlių, racionalizuoti pasaulio grožio, gyvastingumo. Intravertiško subjekto kalbėjimas veikia užburiamai, skaudžiai, katarsiškai. Romano *Laiškai iš Viešvilės* protagonistas, talentingas dailininkas – grasos namų pacientas – jau genuose nešioja beprotybės grūdą, kuris progresuoja apsinuodijus smalkėmis, bohemiškai gyvenant. Romano struktūra – keturiasdešimt laiškų iš Viešvilės studijų bičiuliui ir lakoniški bičiulio komentarų intarpai – funkcionali subjektyvaus diskurso atvertis. Beprotybė iškyla ne kaip psichikos kategorija, o kaip prigimties ir laisvės analogas nelaisvės vieliniame tinkle. Viešvilės beprotnamis – brutalūs skausmo namai su natūralistinėmis detalėmis (žalios tabletės, vėmalai, sanitarų prievarta) – totalitarinės visuomenės („pasaulis kaip baises sąvartynas už Rojaus vartų“, p. 65) metaforinis pavidalas. Nuolat galvoje gaudžiančio malūno įvaidis kondensuoja nesiliaujančios psichinės įtampos kančią, kurią tesuramindavo mišų varpeliai vaikystėje.

¹ Leonardas Gutauskas, „Tas, kuris jūromis eina...“, in *Tikėti ir rašyti: 21 šiuolaikinis lietuvių rašytojas apie tikėjimą, kūrybą ir save*, sudarė Gediminas Mikelaitis, Vilnius: Aidai, 2002, p. 117.

² „Proza mažiausiai panaši į žaidimą“: Leonardą Gutauską kalbina Juozas Aputis, *Metai*, 1998, Nr. 11, p. 123.

Mezgasi asociacija su Antano Škėmos romanu *Balta drobulė*, įmanu gretinti Garšvos ir bevardžio „laiškų“ subjekto kūrybinius, egzistencinius siekius ir potyrius. Sankirtos tarp individo ir visuomenės žiaurios, individą (su)žlugdančios visuose Gutausko romanuose.

Pažymėtina laiškų žanro ir romano išvaizdos sutaptis. Ir romano turinys, ir poligrafinė forma paklūsta tai pačiai laiško žanrinei konvencijai. Sovietinis vokas – knygos viršelis – subtiliai žymi laikmetį. Kone kiekvienas laiškas iliustruotas santūriais minimalistinio braižo Gutausko piešinių fragmentais.

Refleksijų sraute susipina subjektyvu ir visuotina, pažinu ir paslaptinga, durnyne uždaryto sielos pavargėlio lūpomis byloja graudi išmintis, o jo įžvalgos, būsenos, juslinės patirtys gyvesnės ir grynesnės už tipišką vidurkio, kasdienybės logiką. Užšifruota aliuzija į pavojingą, bet gilesnį Kitoniškumą buvo jau septintajame dešimtmetyje nutapyta Gutausko aliejinė drobė „Durnaropės“. Sveiko proto normos pažeidimas ne tik užaštrina būties suvokimą, bet yra iššūkis indoktrinuotai, manipuliuojamai sąmonei. Romanas kvestionuoja būties pažinimo formas ir būdus, dominavusius XX amžiuje, jo agresyvumą ir dehumanizaciją. Jei herojus būtų milžinas Gilgamešas, būtų sutraiškęs šį amžių it blakę, „kraujo ir mirtinų nuodų pritvinkusį vabzdį“ (p. 157). Tik gamtinė paradigma autoriui atrodo išlikusi patikima. Tobulai rašo sniegas, vanduo, žolė, ugnis. Pirmapradžiai dalykai iškeliami kaip pamatiniai, intuityvusis pažinimo kodas pripažįstamas tikriausiu.

Romane ryškėja ir kūrybiškumo ištakų, menininko vienatvės tema: „Likau vienas su tuo žiauriuoju žiūrėjimu į savo paties vidų, su tuo savęs, tik savęs ieškojimu būties tyruose“ (p. 19). Laiškai – estetinė konvencija, leidžianti intymizuoti pasakojimą, laisva forma, nevaržoma romano žanro kanonų, skleisti vienos sąmonės eseistinę polifoniją. Menininko sąmonė haliucinuoja kankindamasi ir liudydama poetinės vaizduotės galią – dvilypuojant tikrovę ir regėjimus skverbtis anapus fizinės tikrovės. Gyvu nervu ir nerimasties įtampa laiškų tekstai tipologiškai artimi Broniaus Radzevičiaus *Priešaušrio vieškelį* tonacijai.

Dialogo formos (laiškai, pokalbiai) žanriškai atstovaujamos daugelyje Gutausko romanų. Iš esmės tai mirtininkų pašnekesiai, kurių empirinis adresatas komunikacijoje realiai nedalyvauja, todėl jie labiau laikytini solilokviumais (pokalbiais su savimi), iš dalies – ir su Aukščiausiaja instancija.

„*Kitas*“ – *ne priešas*. Romanas *Šešėliai* nagrinėja amžiną nusikaltimo ir bausmės temą. Pasirinkta ribinė situacija – priešmirtinis pokalbis su seniai nužudytu priešu. Tai vienas ryškiausių kūrinių, kuriame Kitas kalbinamas kaip lygiavertis partneris ir sunaikinama dichotomija savas–svetimas. Intymu ir skaudu sumuoti gyvenimo praradimus. Čia vienintelis vertas atskaitos taškas – žmogiškumo matmuo, iškylantis virš visų ideologinių, socialinių, psichologinių, tautinių ir kitokių skirtumų. Mirštantis plaučių vėžiu ligonis lietuvis mato ruso okupanto, nužudyto prieš keturiasdešimt metų, apledėjusią vėlę, sėdinčią ant suolo ant krosnį. Tai menama pašnekovė ilgoje lietuvių išpažintyje pačiam sau („sąžinė nepaleido manęs“), įprasta budelio ir aukos priešprieša naikinama mirties akivaizdoje. Ir Sibire, ir Lietuvoje ieškoma tapatumo, bendrumo, jungčių, o ne priešiško ir opozicijų. Vienodos upių – Jenisėjaus ir Šventosios – properšos ir duburiai, kuriuose jauni nardė, vienodas meilės troškimas ir medžioklės aistra. Juos sieja sabalų, kiaunių ir kurmių laimikis, arkliai ir žuvys, vaikystės šviesa ir mirties tamsa. Abu sujungti „tavosios mirties ir manojo negyvenimo“ amžiniais saitais (negyvenimas – tai dvidešimt penkeri metai tremties už ketinuso išprievartauti lietuvaite ruso žūtį). Beje, situacija regima tik lietuvių akimis, tik jo sąmonės ekrane atspindima visa etinė problematika. Okupacinės sistemos narys – rusų karininkas – tėra nebyli skaudžių kontempliacijų prielaida. Romano apribojimas tik vienos pusės aktyviai reflektuojama kalte konceptualiai siaurina jo turį. Budinti sąžinė, atgaila ir atleidimo galimybė – atraminės romano kategorijos. Nužudęs žmogų herojus pats matuoja savo nuodėmės laipsnį ir intensyvumą, atgailaudamas ir ieškodamas primiausia ryšio, dialogo, o paskui galbūt ir išrišimo: „Dievas turi tylėti. Jis pirmas visame pasaulyje pasakė pirmąjį žodį. Pasakė ir nutilo. Kad mes išmoktume kalbėti, vienas kitą

prakalbinti. Ne prakeikti artimą savo, o atleisti jam jo kaltes, kaip ir jis mums atleidžia, ir prakalbinti“¹. Verčia suklusti netikėtas apvertimas – „atleisti jam jo kaltes“, nes šis atleidimas tepagrįstas kilniadvasiška teorine prielaida, kad ir priešas „mums atleidžia“. Po ilgų kasdieninių ligonio ir vėlės tariamų pokalbių nebelieka ledo, šalčio, atstumo, atsiteisiama ir susitaikoma. Taip jaučia lietuvis, Kito suvokimą paversdamas svarbiu moraliniu imperatyvu. Išpirktą kaltę akcentuoja didžiulis medinis kryžius, kurį stato visas kaimas ruso mirties vietoje. Deklaratyvoku kryžiaus statymo epizodu bandoma suteikti kūriniiu gilesnę dimensiją. Epinis, mitologizuotas romano finalas suvisuotina personalinės kaltės ir atleidimo problemą. Neįvykus realiai desovietizacijai, belieka kliautis etiškai angažuotų rašytojų pastangomis permąstyti pokarinių traumų padarinius.

Pokario Vilniaus būsenos. „Lengvas kaip plunksna“ – motto vienam iš Gutausko romanų dilogijos. Du romanai, kuriuos skaityti – nelyginant plunksnas kiloti. Romanai ir panašūs, ir skirtingi. Pokario Vilnius. Du jautrios psichikos personažai: skulptorius Lukas, kuriantis iš trapios, virpančios materijos – plunksnų (*Plunksnos*), ir Užupio kvailelis Antonis, visų meiliai vadinamas Tosiku, švilpdamas lakstantis po senamiestį, mat vaizduoja nesamo garvežio mašinistą (*Kazbek*).

Plunksnos – tai plunksnų ir plunksnuočių pašlovinimas (plunksnuočiams priskiriant ir menininkus). Viskas apie plunksną, gamtinį ir beveik metafizinį, metaforinį, estetinį objektą. Plunksnų fenomenologija kaip atsvara visų laikų pragmatizmui ir sovietmečio ideologijos gelžbetoniui. Viskas apie plunksną – ir įvairių tautų mitai, etimologijos, legendos, ir paukščių pasaulio pažinimas, ir vaikystės aidai, ir herojui skirtas Ikaro epilogas – sudužti. Kitaip tariant, plunksna yra tylios opozicijos simbolis, pasakojant nestandartiško, neakademini, nesocrealistinio menininko tragediją sovietmečiu. Labai vienišo autsaiderio istoriją. Nekyla abejonių, kad jis talentingas – neveltui gavo pakvietimą dalyvauti parodoje Italijoje, bet saugumas, žinoma, užkirto kelią (beje, paskutinę minutę prieš pakylant lėktuvui). Nepavyko ir bažnyčioje pastatyti subtilios plunksninės skulptūros – neleido Kurija, paisanti religinio meno kanonų.

Pasakojimas plėtojamas kaip lyrinis vieno veikėjo biogramos naratyvas vis krintančia žemyn kreive (dvasiškai artimo tėvo mirtis, karjeros duženos, psichiatrinė ligoninė). Romano tekstas skalsiai sudaigstytas kasdienybės detalių empiriniais dygsniais. Ši autentika – akademiniai ir boheminiai Vilniaus dailininkų šiokiadieniai – įdomesnė už samprotavimus apie meno galią, transcendencijos ilgesį, sąmonės karščiavimą, menininko iliuzijas ir jų žlugimą. Romanas pilnas intertekstinių užuominų, o plunksna tampa visų leitmotyvų dominante, mediuo funkcija tarp pragariškos žemės traukos ir dangiškos malonės.

Gutausko pasaulėvaizdžio įsidėmėtinas, išskirtinis bruožas – pagarbinti ir pašlovinti visą Dievo kūrinijos pasaulį per vieną ar kitą jo atributą – dulkę, žvirgždo akmenėlį, sraigę, žiogą ar plunksną. Menininkas tik bando prilygti Dievo pasauliui, pranokti negali:

*Plunksnos bus tik plunksnos. Ir šito užteks. Nes pati plunksna, jos forma, sandara, grožis bei tvarumas ir bus menas, tik ligi šiol nepastebėtas, neatrastas ar pražiūrėtas.*²

Taip Lukas motyvuoja savo plunksninių skulptūrų prigimtį. Pasirinktas žiūros taškas – per plunksnas ir paukščius – padeda sakralizuoti gamtos – žmogaus – transcendencijos ryšį. Atsiplėšti nuo žemės – klasikinio meno imperatyvas. Pats Lukas sapnuose nuolatos skraido, šiapusybė Gutausko kūryboje visad turi metafizinį pagrindimą.

Visgi kūrinys apie menininką – jau įprastas šio rašytojo prozoje. Ir *Vilko dantų karoliuose*, ir *Laiškuose iš Viešvilės* matome, kaip herojaus tipas sutampa su siužeto tipu. Tai nebėra netikėta, nors epizodu bei detalių ir pažeriama naujų. *Plunksnose* Gutauskas pažįstamas ir atpažįstamas. Čia dominuoja menininko refleksija, ne per daug atsitolinant nuo emocingos saviraiškos.

¹ Leonardas Gutauskas, *Šešėliai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001, p. 58.

² Leonardas Gutauskas, *Plunksnos. Kazbek*, Vilnius: Tyto alba, 2003, p. 34.

Kur kas labiau autorius nustebina romanu *Kazbek*, kur iškyla koloritingas pokario Vilnius. Godžiai įsiskaitau, koks buvo mano tėvų jaunystės miestas: senamiestis, Užupis, Rasos, Halės turgus, Aušros Vartai, Malūnų tiltas, Vilnelė-Vileika, žydai, lenkai, gudai, rusai, čigonai, litvinai, jų bendrabūvis, skurdas ir viltys. Dar viena Vilniaus vizija „literatūrinėje vaizduotėje“, anot Violetos Kelertienės formuluotės. Ričardo Gavelio, Jurgio Kunčino, Antano Ramono Vilnius pasipildo ryškiais, savaip unikaliais ir autentiškais Gutausko vaizdais. Nors romano *Kazbek* ašis – kaip įprasta, vieno herojaus biografija, pasakojimas šįkart decentruotas į keturiolika dalių – skirtingų veikėjų liudijimų. Lenkiukas Tosikas – raudonų plaukų vienakis kuprotas galiūnas vaikiškai tyra širdim ir neįprasto dydžio vyriškumo „svambalu“ – iškyla amžininkų prisiminimuose kaip ypatinga senamiesčio dvasios manifestacija. Perpardavinėja kontrabandinius papirosus ir, kam reikia, supjauna malkas. Dantyse – pypkė, atseit lokomotyvo kaminas. Kišenės pilnos saldainių ir riešutų vaikams. Dosnus, pamaldus ir dorovingas.

Kasdieniniai šūksniai: komu Belomor kanai Kazbek Ural!, *nematomo garvežio pūškavimas į kalniuką, šaižus švilpuko garsas, ratų bildesys, vaikų juokas ir dainelės, dvirankio pjūklo metalo žvilgesys saulėje, linksmas traukinį lydinčių šunelių amšėjimas – visa tai buvo augte įaugę į senamiesčio buitį ir būtį, tad, Tosikui mirus ir jo traukinio garsams išnykus iš Vilniaus garsyno, gyventojų sąmonėje atsivėrė tarsi kokia kurčia tuščia kiaurymė į nenusėjamus rytdienos požemius.* (p. 154)

Kazbek epiškesnis ir turtingesnis už *Plunksnas*. Keliolika pasakotojų: motina, dailininkas, elgeta, daktaras, kapinių sargas, stiklius, kunigas etc. patikslina, pajvairina, perinterpretuoja tą pačią Tosiko istoriją. Itin vykę dailininko (sąmojus), paleistuvės (atvirumas), stikloriaus Škliarskio (žydo mentalitetas) pasakojimai. Tik Šėtono laiškas yra padirbinys, kuris ir lieka svetimkūnis. Neišvengiant tam tikros monotonijos (juk kalbama iš esmės apie tą patį), sukuriamas daugiabalsio ir daugiakalbio Vilniaus įspūdis. Multikultūrinė Vilniaus dimensija specialiai eksponuojama kalbiniu lygmeniu: tuteišų puskalbė, svetimybių ir žargonizmų inkrustacijos, tariami pasakojimų „vertimai“ iš rusų, lenkų ir pan.

Romane gražiai prasišviečia bibliinių motyvų punktyras. Tosikas kasdien bėgdavo keturiolika stacijų – stočių. Sumuštas chuliganų, jis slaugomas, išsižadamas, miršta išeidamas pas tėvą (pas kurį?).

Nelaimėlio istorijoje esama dar kelių svarbių momentų. Miršta šis mažas žmogus tą pačią dieną kaip ir „devyngalvis slibinas, kažkada atšliaužęs nuo Kazbeko viršūnės“ Stalinas – 1953 m. kovo 5 d. Slibino ir kvaišelio poliarizacija – netikėtas meninis sprendimas.

Išsakomas ir bendresnis požiūris į likimo nuskriaustuosius, jų vietą po saule. Romanas liudija, kaip natūraliai Tosikas integravosi į senamiesčio bendruomenę ir topografiją. Nors psichiškai neįgalus, bet ramus ir nepavojingas žmogelis tampa kvartalo siela. Išmintingas gydytojas, pasiaukojanti motina, supratingi kaimynai, vaikų prierašumas sukuria pakankamai jaukią terpę jo ligai stabilizuotis.

Ir laiškų iš Viešvilės raštininko, ir *Plunksnų* Luko, ir *Kazbeko* Tosiko vaizduotės giminingos, lemtys panašios. Tai romanai apie vargdienius, kurie sunkiai stūmėsi žemėje, bet bus užtarti danguje. Tai, kaip aistringai Gutauskas ieško šiems savo personažams užtarimo, bylo apie nepažeistą krikščioniškąją etiką. Gutausko kūryboje išlikęs krikščioniškų vertybių centras, dieviškoji perspektyva, transcendavimo siekis konceptualiai atsieja jį nuo dehierarchizuoto postmodernizmo. Gutauskas švelniai jungia tai, kas sakralu ir profaniška, savotiškai atlieka sielovados misiją, kurios žaismingoji, triukšmingoji, koketuojanti, ironizuojanti populiarioji literatūra išsižadėjusi negrįžtamai.